

УДК 331

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Александрова Г.М., Мулеса Д.В.

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

У даній статті визначено, що таке «особисте страхування», які воно має види, форми та функції. Розглянуті поняття «медичного страхування», «страхування життя» та «страхування від нещасних випадків». Проведено аналіз розвитку страхування життя, медичного страхування та страхування від нещасних випадків за 2010-2014 рр. Виявлені актуальні проблеми особистого страхування населення. Запропоновані пропозиції для подолання проблем стосовно особистого страхування населення.

Ключові слова: страхування життя, медичне страхування, страхування від нещасних випадків, особисте страхування, страховий ринок.

Постановка проблеми. Особисте страхування населення є найважливішим елементом соціальної системи держави, воно дозволяє успішно вирішувати багато суспільних проблем, а також задовольняти потреби фізичних осіб в забезпеченні стійких гарантій захисту їх економічних інтересів, збереження добробуту і здоров'я.

Життєвий рівень в Україні є одним із найнижчих у Європі. Занадто велика частина населення проживає за межею бідності. Стара система соціального захисту незахищених верств населення зруйнована, проте нова в умовах дії ринкових регуляторів недобудована. Частково питання подолання бідності та соціального захисту населення вирішуються шляхом страхування життя, медичного страхування та страхування від нещасних випадків чи професійних захворювань, а також страхування інших ризиків фізичних осіб. Саме через низький рівень соціального захисту життя та здоров'я громадян України недостатню фінансову забезпеченість осіб при виході на пенсію чи втраті працездатності, повільні темпи впровадження пенсійної та медичної реформ, а також з огляду на світовий досвід, що підтверджує необхідність та дієвість даного сектору страхування, обрана тема потребує детальнішого вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід відмітити, що вагомий внесок у дослідженні цих питань зробили Н.М. Внукова, І.Л. Ходаковська, М.В. Мних та інші. Такі проблеми, як функціонування та розвитку страхового ринку,

розглядаються в працях таких зарубіжних науковців: А.К. Шахова, Є.Ф. Дюжикова, Є.Ф. Бріггема, У.Ф. Шарпа.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження форм особистого страхування та визначення теоретичних аспектів. Аналіз розвитку даного сектору ринку в Україні, виокремлення основних проблем, а також розробка рекомендацій щодо покращення ситуації на ринку страхування.

Виклад основного матеріалу. Добре налагоджена страхова справа сприяє розвитку самого бізнесу і допомагає вирішувати соціальні проблеми. Зараз також важливим для розвитку ринку страхових послуг є його забезпечення висококваліфікованими кадрами, які б інформували населення про необхідність і важливість страхування, бо саме громадяни і є потенційними споживачами цих страхових послуг. Однією з галузей страхування є особисте страхування, яке має на меті надання певних послуг фізичним та юридичним особам. Ці послуги передбачають страховий захист застрахованих у разі настання несприятливих подій для їхнього життя і здоров'я [3].

Особисте страхування може здійснюватися в добровільній і обов'язковій формі [2, с. 58]. Як галузь, особисте страхування науковці поділяють на дві підгалузі:

- страхування життя;
- страхування здоров'я.

Необхідність особистого добровільного страхування зумовлюється як ризиковим характером

відтворення робочої сили, так і підвищенням ступеню ризику життя у зв'язку з урбанізацією, погіршенням довкілля, а також зростанням питомої ваги людей похилого віку в загальній чисельності населення. Це ускладнює захист особистих інтересів громадян з боку держави та за її рахунок і передбачає формування захисних механізмів за рахунок перерозподілу індивідуальних доходів.

Основними видами особистого страхування є:

- страхування від нещасних випадків;
- страхування життя;
- медичне страхування.

Більш детально розглянемо кожен з видів. Страхування від нещасних випадків – це такий вид особистого страхування, де об'єктом виступають майнові інтереси застрахованої особи, пов'язані з тимчасовим або постійним зниженням доходів унаслідок утрати здоров'я або витратами у зв'язку зі смертю застрахованої особи через нещасний випадок.

Страхування життя – це вид особистого страхування, який передбачає обов'язок страховика здійснити виплату згідно договору страхування при настанні смерті в період дії договору або дожиття застрахованої особи до закінчення договору, а також при настанні нещасного випадку або захворювання [1].

Медичне страхування – один з видів особистого страхування, який забезпечує можливість повної або часткової виплати коштів за надання медичних і медико-профілактичних послуг застрахованим особам у разі розладів здоров'я відповідно до умов укладеного договору та правил страхування.

Страхуванню, в тому числі і особистому, відповідають такі функції:

- ризикова;
- попереджувальна;
- ощадна;
- контрольна.

Якщо говорити про особисте страхування, то в умовах ринкової економіки йому властиві ще й спеціальні функції:

- соціальна значимість;
- сприяння поліпшенню демографічної ситуації;
- інвестиційна;
- кредитна;
- мотиваційна.

В основі особистого страхування лежить замкнутий перерозподіл страхових платежів між учасниками особистого страхування через спеціальний страховий фонд. Об'єктами страхових відносин в особистому страхуванні є працездатність, здоров'я, життя людей, тобто воно пов'язане із відтворенням робочої сили. Але цей найважливіший чинник виробництва неможливо безпосередньо виразити у ціновому виразі, що й визначає особливості особистого страхування.

На відміну від страхування майна особисте страхування не забезпечує відшкодування матеріальних збитків, а дозволяє одержати грошову допомогу застрахованим громадянам або їхнім сім'ям. Така допомога надається в разі смерті застрахованого члена сім'ї чи втрати ним здоров'я або працездатності. Специфічною формою особистого страхування є страхування на дожиття, змістом якого є нагромадження визначеної страхової суми до кінця дії договору страхування. Це

страхування сприяє зміцненню матеріального добробуту населення, дає можливість створювати грошові джерела для додаткового страхового захисту вже досягнутого рівня життя.

Особисте страхування спрямовано на доповнення соціального страхування. Між ними, як формами прояву економічної категорії страхування, є взаємозв'язок [4, с. 144].

Особисте страхування у сучасних економічних умовах практично єдина галузь економіки України, яка протягом декількох років має стабільний значний щорічний приріст обсягів наданих послуг. У той же час ця галузь забезпечує перерозподіл незначної частини внутрішнього валового продукту. Частка валових страхових премій за 2012 р. у відношенні до ВВП становила 1,65%, це на 0,5 в. п. менше в порівнянні з 2011 р.; у той же час, частка чистих страхових премій у відношенні до ВВП за 2012 р. становила 1,55%, що на 0,19 в. п. більше в порівнянні з відповідним показником 2011 р. За 2013 р. частка валових страхових премій по всіх видах страхування у відношенні до ВВП становила 2,0%, що на 0,5 в. п. більше в порівнянні з 2012 р.; водночас, частка чистих страхових премій у відношенні до ВВП за 2013 р. становила 1,5%, та залишилась на рівні 2012 р., при цьому вважається, що для ефективного страхового ринку цей показник повинен бути на рівні 7% [5].

За 2014 р. частка валових страхових премій у відношенні до ВВП становила 1,7%, що на 0,3 в. п. менше в порівнянні з 2013 р., а частка чистих страхових премій у відношенні до ВВП – 1,2%, що на 0,3 в. п. менше в порівнянні з відповідним показником 2013 р. При цьому ринок страхових послуг залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків. За ці п'ять років спостерігається тенденція до зменшення кількості страхових компаній шляхом їхньої реструктуризації. Загальна кількість страхових компаній станом на 31.12.2014 р. становила 382, у тому числі СК «life» – 57 компаній, СК «non-life» – 325 компаній (станом на 31.12.2013 р. – 407 компаній, у тому числі 62 лайфові та 345 компаній з ризикових видів страхування) [5].

Обсяги валових страхових премій з особистого страхування населення за 2014 р. зменшились порівняно з 2013 р. на 11,34%, а у 2013 р. порівняно з 2012 р. зросли на 33,79%. Найбільший спад валових страхових премій даної галузі відбувся у I кварталі 2014 р. на 27,8% порівняно з IV кварталом 2013 р., особливо це стосувалося премій по нещасних випадках. У 2014 р. порушилась і тенденція 2011–2013 рр. по зростанню зібраних премій лайфового сектору. Так, даний показник впав на 12,8%, попри те, що у попередні роки щорічне його зростання було більше 30%. В цілому, картина особистого страхування населення в Україні відповідає загальній картині страхового ринку відповідно до тенденцій зібраних страхових премій. Рівень валових страхових виплат в цілому в Україні станом на 31.12.2014 р. становив 18,9%. Щодо ринку особистого страхування населення, то за п'ять років (2010–2014) найвищий рівень валових страхових виплат спостерігається з медичного страхування. Найвищим даний показник був у 2011 р. – 78,2%, найнижчим – у 2012 р. – 68,1%, за останній рік показник займає дещо врів-

новажуючи позицію – 73,6%. Варто зазначити, що тільки з даного виду страхування тенденція зібраних премій та здійснених виплат зростала за останні роки. Друге місце займає страхування медичних витрат – кращі показники наявні були у 2010–2013 рр. (в середньому 37%), а от у 2013 р. показник зменшився на 5,8 в. п. і становив 31,3%. У 2014 р. за рахунок збільшення виплат з даного сектору страхування на 9,7% і зменшення зібраних премій на 1%, рівень страхових виплат становив 34,5%, що на 3,2 в. п. більше порівняно з попереднім періодом. Рівень валових виплат по страхуванню від нещасних випадків займає досить низьку сходинку в рамках страхового ринку України. Це пов'язано перш за все зі зменшенням валових виплат з даного виду страхування за останні три роки – в середньому на 14%. У 2011–2013 рр. рівень виплат тримався в рамках 18%, і тільки за рахунок суттєвого зменшення зібраних премій за 2014 р. даний показник цього року зріс на 4,8 в. п. і склав 22,7% [5]. Рівень валових виплат по страхуванню життя порівняно з іншими видами особистого страхування є найменшим, що пояснюється довгостроковістю договорів і настанням страхових випадків (наприклад, дожиття) – на 10–20 років. До того ж зібрані премії теж досягають великих сум на ринку страхування. За 2010–2013 рр. середній показник рівня валових виплат становив 5,4%. І тільки у 2014 р. через безпрецедентне зниження зібраних премій – на 13%, в результаті складної економічної ситуації в державі рівень виплат зріс на 5,1 в. п. і склав 11,1%.

У ході дослідження були виявлені наступні актуальні проблеми особистого страхування населення:

- незавершена реформа у галузі медичного страхування, державні медичні структури нині не зацікавлені в співробітництві зі страховими компаніями;

- реалізація прийнятого законопроекту України «Про загальнообов'язкове державне медичне страхування» на практиці зводиться до низки проблем: навантаження на державний бюджет та зростання фіскального тиску на внески платників, корупційність процесу, непрозора система ціноутворення на етапі формування референтних цін для дистриб'юторів і т. д.;

- неефективна діяльність законотворців в галузі страхування – страховий ринок України в черговий раз входить в нову фазу без довгострокової програми розвитку;

- низький рівень довіри до ринку особистого страхування та страхової культури населення в цілому;

- шахрайство страховальників, фіктивне перестраховання, недостатнє регулювання страхового посередництва;

- повільні темпи реструктуризації економіки, низький рівень платоспроможності населення, зatoryжна політична криза тощо.

Висновки і пропозиції. Роблячи висновки можна сказати, що розвиток страхового ринку і використання його в інтересах сталої розвитку національної економіки в умовах її інтеграції у світове економічне господарство та посилення процесів глобалізації є важливим компонентом національної безпеки країни. Тому доцільно дослідити стан та оцінити перспективи діяльності ринку страхових послуг в Україні, визначити їх позитивні та негативні тенденції розвитку.

Важливою проблемою на страховому ринку України за умов переходу до ринкової економіки, яка потребує державного розв'язання, є низький рівень діяльності зі страхування життя, яке виступає важливим інструментом заохочення інвестицій громадян в економіку України.

Операції зі страхування життя в Україні з кожним роком мають тенденцію до спаду. Кількість чинних договорів із року в рік постійно зменшується, незважаючи на загальносвітові тенденції до зростання цього виду страхування.

Після проведення цього дослідження було виявлено чимало проблем розвитку особистого страхування населення в Україні. Для ефективного їх подолання варто забезпечити виконання наступних дій:

- підвищення ефективності роботи держструктур та їх співпраця зі страховими компаніями, а також створення об'єднань страховиків з найважливіших проблем страхування;

- вдосконалення їх правового, ресурсного та організаційного забезпечення;

- вдосконалення діяльності самих страхових компаній та підвищення рівня якості послуг, що вони надають на базі єдиної системи критеріїв;

- створення оптимальної структури співвідношення між обов'язковим і добровільним страхуванням;

- оптимізація процесів захисту прав споживачів, заохочення до придбання страхових послуг та формування страхової культури населення.

Список літератури:

1. Види страхування: страхування життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ingokiev.ua/ua/strakhovanie-zhizni.html>
2. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук, ред. С. С. Осадець. – К.: 2012.
3. Закон України «Про страхування» від 04.10.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
4. Плиса В. Страхування: Навчальний посібник / Володимир Плиса. – К.: 2012.
5. Дані про ринок страхування в Україні. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/konsolidovanizvitni-dani.html>

Александрова А.Н., Мулеса Д.В.

Донецкий национальный университет экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского

АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ ЛИЧНОГО СТРАХОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Аннотация

В данной статье определено, что такое «личное страхование», какие оно имеет виды, формы и функции. Рассмотрены понятия «медицинского страхования», «страхование жизни» и «страхование от несчастных случаев». Проведен анализ развития страхования жизни, медицинского страхования и страхования от несчастных случаев за 2010-2014 гг. Обнаружены актуальные проблемы личного страхования населения. Даны предложения для преодоления проблем относительно личного страхования населения.

Ключевые слова: страхование жизни, медицинское страхование, страхование от несчастных случаев, личное страхование, страховой рынок.

Alexandrova H.M., Mulesa D.V.

Donetsk Mykhaylo Tugan-Baranovsky
National University of Economics and Trade

ANALYSIS MODERN CONSISTING OF THE PERSONAL INSURANCE IN UKRAINE

Summary

This article stipulates that a «personal insurance» that it has the types, forms and functions. The article discovers the notion of «health insurance», «life insurance» and «accident insurance». There are given analysis of life insurance, health insurance and accident insurance for 2010-2014. It's identified actual problems of personal insurance population. It's offered the proposals to address issues regarding personal insurance population.

Keywords: life insurance, health insurance, accident insurance, personal insurance, insurance market.